

Klinikken i Hundborg

Anna Louise Prip Buus

LEGEBOGLEN I HUNDBORG

I 1970 udkom bogen "Sygehuslæge V. Buus hans liv og virke". Den er skrevet af Anna Louise Prip Buus, som var datter af Valdemar Buus. Læge Buus praktiserede i Hundborg fra 1901 til 1935, og oprettede i 1905 et lille sygehus i tilknytning til sin lægepraksis. I denne artikel har Jytte Nielsen udvalgt forskellige afsnit fra bogen, som varmt kan anbefales til læsning.

Oftentimes har jeg tænkt på at skrive noget om min fars liv og arbejde, uden at det dog blev til alvor, men i løbet af den sidste tid er tanken kommet til mig igen på grund af - om jeg så må sige - et par tilfældigheder, og jeg vil nu gøre forsøget og håber, at det må lykkes så nogenlunde for mig.

Min far var praktiserende læge på landet, og nu vil man måske uvilkårligt tænke, at hans liv vel ikke adskilte sig fra så mange andres i samme stilling, men så vover jeg at påstå, at det blev forskelligt fra andres, fordi der i min fars livshistorie blev et stort og - synes jeg i hvert fald vigtigt kapitel, som kom til at hedde *Klinikken i Hundborg*.

Nå, men lad mig nu begynde med begyndelsen. Far blev født i 1873 på "Rosvang" i Thy, hvor hans far var inspektør og var med til at udtørre Sjørring Sø. Han var desuden interesseret i landbrug og opdrætning af malkekvæg. Gården "Rosvang" lå ca. 4-5 km fra Hundborg, men hørte til Sjørring Kommune.

Læge Vald. Buus, klinikken, Hundborg, Thisted Amt.

praktiserende læge.

Min far rejste op for at se på forholdene; der var en stor lægebolig (13 værelser), som ejedes af et aktieselskab, så

boligen kunne ikke købes, nej de ville nok selv bestemme, hvem de fik som læge, men da far fik at vide, det var deres tanke, at lægen skulle gå ind på at have sygeværelser på 1. sal til patienter, sagde han: "så skal De ikke tage mig, for det vil jeg ikke, men jeg kunne tænke mig engang med Læge tiden at lave noget selv", - og dermed skiltes de. Far søgte så en anden stilling, og det var omtrent afgjort, - ja, så vidt jeg ved, var adressen allerede skrevet på hans møbler, men så blev han opfordret til at søge Hundborg, og denne gang slog han til. Han giftede sig så med den yndige Agnete Prip, datter af pastor Laurids Prip på Ourø, og de slog sig ned i det barske, men dejlige Thy; men far havde sagt til sin Agnete, at hun måtte finde sig i, at han efter et par års forløb holdt vikar i et år, da han ønskede at tage uddannelse på et hospital, så han tog til Viborg, hvor han arbejdede under stiftsfysikus Heiberg (ca. 1904). Under dette ophold fik far blindtarmsbetændelse og måtte opereres; han ønskede at få lov at prøve, om han kunne nøjes med lokal bedøvelse, (måske for selv at kunne følge slagets gang!). Det fik han lov til, men han måtte dog til sidst lade sig rigtigt bedøve.

Den gule Opel med min far ved rattet.

På den tid benyttede man jo hest og vogn, og far havde aftale med en vognmand, som skulle køre for ham. Efter operationen anskaffede far sig en vogn, som var mere behagelig at sidde i end de dengang anvendte vogne, men bestemmelsen var, at hvis en mand ejede 2 heste, skulle han selv hente lægen. Far brugte også den såkaldte "doktorstol"; det var en skindstol, - den havde ganske vist ingen ben, men var indrettet sådan, at den blev spændt fast bag i de stive vogne og ligesom gyngede lidt med i vognens bevægelse, desuden havde den lommer udvendig på siderne, og var man forsynet med en varm pels og en god fodpose, kunne man i grunden have det så nogenlunde behageligt. Samme stol blev senere forsynet med ben og brugt som rigtig stol i havestuen i lægeboligen, og fars dejlige jagthund fandt hurtigt ud af, at den var meget anvendelig!

Klinikken bygges

Nå, men det var stadig tanken om at bygge sit eget sygehus, som lå og gærede bag det daglige arbejde, og som efterhånden begyndte at tage form. For at prøve om befolkningen ville bruge far som sygehuslæge, købte han et lille hus i umiddelbar nærhed af lægeboligen og med direkte telefonforbindelse. Der var 6-7 sengepladser fordelt i tre stuer og en veranda med trappe ned til en lille have, desuden et værelse til sygeplejersken og til en ung pige, - køkken, spisekammer, vaskerum og udhus.

Mindre operationer blev foretaget i konsultationsstuen i lægeboligen. I begyndelsen havde den lokale købmand narkosen, mor assisterede, og patienten blev på bære bragt ned på "sygehuset", hvis jeg må kalde det således, men der blev antaget en sygeplejerske, som jo trådte til ved slige lejligheder.

I august 1906 gav amtsrådet - efter fars ansøgning - ham lov til også at måtte modtage sygekassepatienter, hidtil var det private og kommunepatienter, og desuden blev der givet løfte om tilskud til den årlige drift af et tidssvarende sygehus, og det var jo et stort skridt fremad mod drømmenes mål.

*Min far og bror ved
klinikken veranda.*

Det havde nu vist sig, at befolkningen ville bruge far som sygehuslæge, og han begyndte så i 1907 at bygge klinikken for sin fædres arv, som var 22.000 kr.

Først var der jo sendt ansøgning til amtsrådet, for der skulle søges om tilskud fra amt, kommune og sygekasser på samme vilkår som de for de andre små amtssygehuse, hvoraf der var et par stykker i

forvejen foruden altså Thisted Sygehus, som dengang ikke var så stort. Jeg tror nok, at den daværende sygehuslæge dr. Julius Christoffer Tolderlund (f. 1846, død 1925), som også var distriktslæge, havde kendt far som barn, og far talte med ham om sine planer, men blev rådet fra at begynde på sit forehavende, ikke af konkurrencegrunde, men snarere fordi den mere erfarne læge måske anede visse vanskeligheder for min far, og det viste sig også, at de kom, men far stod fast på sit standpunkt. Samme elskelige læge blev far en god og erfaren hjælper, når han i så mange år, som hans helbred tillod det, kom ud for at assistere ved operationerne, - ja dr. Tolderlund var i sandhed en hædersmand i ordets allerbedste betydning. Senere blev der et udmærket samarbejde mellem lægen ved et af de andre små sygehuse og min far.

Klinikkens grund lå lige ved siden af lægeboligen have, og ganske naturligt blev disse 2 bygninger verdens midtpunkt for mine forældre og for os søskende.

I løbet af 1908 blev klinikken færdig. Alle, som ville, blev indbudt til at komme og se den. Oppe på det store loft blev der dækket lange borde, hvor der blev serveret chokolade m. m. for gæsterne, om aftenen var der middag i lægeboligen for amtmanden og andre honoratiores, - det var jo i det hele taget en stor begivenhed på egnen, og den medførte også, at der blev bygget et apotek i Hundborg.

Over indgangsdøren havde far ladet skrive Salomons ordsprog 3,6: *Kend ham på alle dine veje, og han skal gøre dine stier rette.*

Hverdagen på klinikken

I 1908 var folk nu ikke så meget for at lukke vinduer op, ja i de fleste huse var vinduerne såmænd sømmet til, men far havde forlangt, at alle vinduer på klinikken skulle forsynes med kroge, så de kunne åbnes, og tømmeren havde jo korset sig over en sådan luksus, og på verandaen havde han kun sat kroge på et vindue i hver side, men han måtte "bide i det sure æble", - alle vinduer kunne åbnes.

Til klinikken hørte en - efter forholdene - ret stor grund, som blev beplantet som et lille anlæg, blandt andet også med bøgetræer, da far ville prøve, om de kunne trives i Thy, og det kunne de. Der var køkkenhave og foran og bag bygningen plæne med roser.

Klinikken fik sit eget vandværk; der blev bygget en beholder i den ene ende af anlægget, og fra en hævert, som var anbragt på en mark længere borte, blev der pumpet vand i beholderen, - der var en kilde på denne mark.

Dengang var der brønde og pumper ved huse og gårde; i lægeboligen var der en pumpe over vasken i bryggerset. Da der senere blev anlagt vandværk i Hundborg, blev det forbundet med klinikkens beholder, som så altid var fuld. - I den anden ende af anlægget var der bygget et lille kapel.

Der var jo antaget den fuldt uddannede sygeplejerske; der måtte være 2 elever, som efter 2 års ophold skulle gå videre på et større sygehus, - desuden køkkenpige, gangpige og havemand, som også arbejdede i lægeboligen have. Så var der en vaskeskone, - jeg husker ikke, hvor tit hun kom, men jeg har fået fortalt, at hun mødte om morgenen kl. ca. 3, og hvis der så ikke var fyret op under kedelen, blev hun fomærmet, - men jeg ved, at hun i mange år vaskede i lægeboligen for 2,00 kr. (to) om dagen plus kost!! -

Det var ikke vanskeligt at få sygeplejeelever både fra selve egnen og længere borte fra, og naturligvis fik de besked på, at de aldrig måtte gå og fortælle om evt. fælles bekendtes sygdom, det kunne jo ellers være et ret så spændende emne.

Klinikken set fra syd-øst, inden beplantningen voksede op.

Ikke sjældent var der en elev ude fra Vorupør, og da hun en dag havde narkosen til en operation på en lille dreng, som også stammede derudefra, forekom følgende lille scene: da det varede lidt, inden han "faldt i søvn", sagde far til ham: "Træk vejret, træk vejret", og da det tilsyneladende ikke hjalp, sagde eleven: "Draa-aa di aa-aa-n-d, dreng!". - Ja, de to talte samme sprog. En voksen mand havde fået taget sin blindtarm, og da far - det har vel

været dagen efter - kommer på stuegang, spørger han sygeplejersken: "Er der gået flatus her?"

Da sygeplejersken senere kommer ind på stuen, siger patienten: "Hvans var-et æ dovtor saa-aae, om Pilatus war gooen?"

Nå, men efterhånden som arbejdet på klinikken lagde beslag på far, tog det ham for megen tid at benytte hest og vogn, og han bestemte sig til at købe en bil; igen skulle der søges hos amtsrådet om tilladelse til at anskaffe en bil; det var i 1909. Ingeniøren, som på den tid byggede en mole i Vorupør, havde en meget sjov og primitiv bil, som i stedet for rat havde en "styrepedal", men ellers var der vist kun én foruden i Thisted Amt, så vidt jeg ved.

Far fik sin tilladelse, rejste til København og købte en 4 pers. gul Opel, - efter den tid en flot vogn, men når man nu ser de gamle billeder af den, morer man sig over dens udseende, den var bl. a. meget smalsporet af hensyn til de smalle veje, og når den kunne fare afsted med 60 km i timen - ja, så var det jo en forrygende fart, men så skulle det altså også være medvind og ned ad bakke!

Imidlertid vakte det stor modstand i befolkningen, at far ville have bil, - for hestene ville jo blive vilde af skræk!! Der kom en deputation ind til mor og sagde: "vi har hørt, at doktoren er ovre at købe en bil, men De må skrive til ham, at han skal lade være!" Men mor sagde ganske roligt: "Nej, det vil jeg ikke, for min mand har fået tilladelse dertil, og så ved jeg, han gør det," - og dermed måtte de gode folk lade sig nøje.

Da bilen skulle transporteres til Thy, satte far sig til rattet med en mekaniker ved sin side, denne skulle fungere som kørelærer, godkendt efter den tids sædvane. På vejen hjem gennem landet var der en mand, som røg i grøften med sin hest og vogn, han gjorde vrøvl - meget forståeligt - og mente, han var kommet til skade med sin skulder, men far tog situationen meget roligt og sagde: "Ja, lad os nu se på den, for jeg er læge"! Nå, der var ikke sket noget, manden fik 20 kr., og så var den sag klaret, - men ikke længe efter indtraf et lignende tilfælde, og far bemærkede til sine ledsagere: "Nå, det går jo godt!"

Mor var taget på besøg hos bekendte, hvor hun skulle møde far, så hun var med, da bilen holdt sit indtog i Hundborg, hvor hele byen var på benene, og da bilen drejede ned foran lægeboligen, var der sort af mennesker.

Mor havde naturligtvis fortalt om "deputationen", som også var til stede. Straks gik far hen til den og sagde "goddag" til sin skæbne, - ja man kan jo næsten tænke, at det var stor ståhej for ingenting.

Kuskene, som kørte mælk til mejeriet hver dag, havde forlangt garanti for, at far ville betale mælken, hvis de kørte galt, så mælken gik til spil, fordi hestene blev bange for bilen.

Ja, Amtsrådet havde jo nok givet sin tilladelse, men det varede flere år, inden alle kommunerne gav lov til, at der måtte køre bil på deres sogneveje, men far gav ikke op, han kørte så langt, han måtte og brugte apostlenes heste resten af vejen. De, der kender egnen deroppe i Thy, forstår, hvad det ville sige, at far måtte køre ind gennem Thisted for at komme til fiskerlejet Stenbjerg, som lå syd for Vorupør.

Fødselslæge

Far blev meget brugt som fødselslæge, også udenfor sit eget distrikt, hvis man kan sige det sådan, han blev anset for at have en heldig hånd.

Klinikken. Operation. Dr. Tolderlund t.v., min far t.h.

Når en kone skulle barsle, var det altid skik, at nabokoner kom for at hjælpe til, og når de så fik at vide, at dr. Buus var der, sagde de: "Aa, det er Hundborg-dovtor vi skal ha' måder af koged vand!"

Engang blev far kaldt til et hjem, som mildt sagt ikke var propert, skønt konen var interesseret i højskole og deslige, - nå, men der var altså hentet jordemoder, som gav besked om, at doktoren skulle tilkaldes. "Men", sagde hun, "inden doktoren kommer må vi have det værste skidt ud!" og så tog hun en skovl og skovlede ud af, hvad der lå under bordet, for derunder var asken tømt ud, foruden at børnene havde forrettet deres små og store ærinder.

Ja, det lyder højst usandsynligt, men min mor har fortalt mig det, og hun havde fået det fortalt af jordemoderen, så der er nok noget om snakken.

Da min søster var færdig med sin elevuddannelse, var hun hjemme et par måneder og gik naturligvis med i arbejdet på klinikken, ligesom hun også tog med ud på sygebesøg. En dag blev far kaldt ud til en vanskelig fødsel, og da konen absolut ikke ville indlægges, måtte den foregå i det lille - ikke særligt rene - hjem.

Instrumenterne blev skoldet i et mælkefad, og det blev en tangforløsning.

Da barnet var kommet til verden, var det nødvendigt at tumle med det på forskellig måde, og ude i køkkenet blev der anbragt en balje. På komfuret stod der to ens vandkedler og kogte.

Far badede barnet, og da vandet skulle varmes lidt mere op, beder han min søster om mere varmt vand; i kampens hede griber hun hurtigt den ene kedel og begynder at hælde ned i baljen, mens far holdt bamet til side, - men oh skræk og rædsel! - det var kogende kaffe, - min søster holdt straks inde, men vandet havde opnået at få den ønskede temperatur, foruden at det fik en let brunlig farve, da kunne far ikke lade være med at le, alt endte i fryd og gammen, selvom jordemoderkaffen nær var røget sig en tur; uvilkårlig kunne man tænke på det gamle ordsprog: "Man må klare sig, som man kan", sagde kællingen, hun tørrede bordet med kattedekningen! -

Da der engang skulle foretages et kejsersnit, kørte far selv efter dr. Tolderlund, mens min bror, som var 12-13 år, blev sendt ud efter jordemoderen, som boede ca. 5-6 km fra Hundborg. Han kørte i en stor 7 personers "Studebaker", som dengang var den ene af fars vogne; - der blev forresten råbt "gullasch" efter ham, når han kørte i den!!

Nå, men klokken var ca. 3 om natten, og min bror får banket på, så jordemoderen bliver vækket. Da hun så den ungdommelige chauffør, har hun jo nok studset noget, for hun spurgte: "Der'ed dæ, der ska' kyrre?", og da hun fik et bekræftende svar, sagde hun: "Ja, når di far tør la' dæ kyrre, tør æ val osse kvrre mæ' dæ!" - Så satte den stoute jordemoder sig til rette i den store vogn, overgav liv og lemmer i min brors hånd, og det kunne hun også roligt gøre.

Operationen gik godt, og det var en lidt stolt fornemmelse at have en "kejserinde" liggende som patient, - det skete forresten flere gange og altid med et heldigt resultat.

Lysbehandling

Der var en del tuberkulose på egnen, deraf megen kirurgisk tuberkulose, og mange kirtelsvage børn, som havde svært ved at trives, tynde og blege som de var, trods den friske, men stærke luft, man havde i Thy.

Far begyndte så i 1923 at give lysbehandling. Det var den såkaldte "Bangs Lampe", der blev anvendt. Jeg antager ikke, at man nu om stunder kender den eller er klar over, hvordan den var, men den var naturligvis meget primitiv, og det var koldt lys.

Klinikken i Hundborg set fra nordøst.

Der var øverst på et stativ anbragt en meget stor beholder - eller flaske kan man også kalde den, hvorfra der hele tiden gennem en tynd slange løb kølevand ned til de "stifter", som frembragte lyset, så det gjaldt om at have øjnene med sig, når man passede den, for beholderen måtte absolut ikke løbe tom. "Bangs Lampe" blev drevet ved elektricitet, og den støjede lidt, når den var i funktion, men den havde en forbausende god virkning på de patienter, som blev behandlet med den. Der kom i tidens løb mange børn ind på klinikken for at få lys og blive fodret op, kan man vist godt sige.

Min mor, Agnete Buus.

De var der for det meste ca. 3 måneder, og det var en fornøjelse at se, hvordan de kom sig.

I 1926 blev der indlagt røntgeninstallation på klinikken. Sygehuset i Nykøbing Mors skulle have nyt røntgenapparat, og far købte så det gamle og fik lavet en tilbygning, så der blev plads til denne

forbedring; der blev indrettet mørkekammer i kælderen. Der forekom jo visse morsomme episoder, da de første

billeder skulle tages - ikke af patienter - man skulle øve sig lidt og lære "bæstet" at kende.

Klinikken lukkes

Min far udsendte hvert år en beretning om virksomheden på klinikken i Hundborg.

På bagsiden af beretningen for 1927 og januar kvartal 1928 sluttes der således:

Klinikken blev bygget i 1907 på grundlag af:

1. Forhandlinger med Thisted Amtsråd,
2. og tilslutning fra Sygekasseinspektoret.

Den blev bygget særlig for sygekassepatienter.

Klinikken lukkedes den 31. marts 1928, da privat drift viste sig umulig som følge af at Sygekassedirektoratet - uden varsel - borttog tilladelsen for sygekassemedlemmerne til at blive behandlet på klinikken for sygekassens regning.

Ja, det var vel nok en ordentlig mundfuld!

Det var ikke morsomme dage, da de forskellige patienter enten blev udskrevet eller sendt til andre sygehuse. Endnu ser jeg far i sin hvide kittel stå på trappen og sende den sidste patient bort for derefter at dreje nøglen om, - det skar mig i hjertet.

Jo, dr. Tolderlund fik i sandhed ret, da han i sin tid frarådede far at begynde på sin ønskedrøm, - der kom vanskeligheder, men de blev overvundne, og arbejdet kom i gang igen d. 1.4.1929.

Daværende folketingsmand, senere kirkeminister V. Fibiger, som dengang boede i Thy, var en god bekendt af far, og han tilbød at tage sig af sagen for at få klinikken åbnet igen.

Jeg har et brev fra august 1928, hvori far fortæller, at hr. Fibiger har været i Sygekasseinspektoret og haft en timelang samtale med en kontorchef, som i begyndelsen var noget kort for hovedet og afmålt, men da hr. Fibiger så lod ham forstå, at klinikken skulle lukkes op, blev han mere medgørlig og sagde, at det havde ikke været hans ønske at lukke.

Amtmanden havde på en forespørgsel svaret, at amtsrådet af beboerne var blevet opfordret til at overtage klinikken, men ikke ville gøre det.

Mange forskellige var indblandet i forhandlingerne. Hr. Fibiger var flere gange i Sygekassedirektoratet og hos amtmænd, far talte med amtsrådsmedlemmerne, - ja, der var mange tråde at trække i.

Far ville jo helst have helt fastslået, at klinikken drift var afgjort offentlig, men da det viste sig vanskeligt at få den sag helt fastlagt, og han fra alle sider blev anmodet om og opfordret til at lukke op igen, syntes han ikke, han havde lov at lade være, og han sendte så ansøgning til amtsrådet om et tilskud til driften. Et af amtsrådets medlemmer, som far kendte, rådede ham til at søge om 2,50 kr. pr. dag. Amtmanden var stemt for 1,50 kr., men medlemmerne var stemt for 2,00 kr. (- og så var der noget "at slå af på", som jydeme gerne ville have det!) Den 7.3.1929 blev der givet lov til at lukke op igen. Amtet ville give 6000 kr. årligt, kommu nen 2000 kr., derudover intet tilskud, - "men", som fars bemærkning lød - "det er dog altid noget, de kunne jo helt have sagt nej!"

En dag i juli 1935, da jeg var oppe på mit værelse, kommer far ind til mig, går hen og kysser mig, og idet han

giver mig et brev, siger han stille: ”*Dette skal du have og gemme, - du må gerne sige det til mor*”, - og så gik han.

Da jeg ser på brevet, står der: At åbne straks efter min død!

Ca. 1908. Den hvide bygning til højre er klinikken – bagved skimter man det øverste af lægeboligen.

Jeg blev forfærdet, men tænkte straks: nej, det kan du ikke sige til nogen! - om det var rigtigt eller forkert, ved jeg næppe den dag i dag, - men jeg gemte det dybt ned i en skuffe og ønskede, at det måtte komme til at vare meget længe, inden jeg skulle åbne det.

Det kom kun til at vare ca. 4 måneder.

Den 22. november var det stærk blæst, ja, næsten storm. Far skulle til Vorupør på sygebesøg, jeg den modsatte vej for at undervise. Vi havde jo drøftet vejret og vor forestående tur, og det viste sig, at far ville cykle. Jeg tiggede og bad ham om at tage bilen den dag, men der var ikke noget at gøre, og hans sidste ord til mig, da vi skiltes, var: ”*God fornøjelse!*”

Midt på eftermiddagen blev der ringet til mig, om jeg ville komme hjem straks, da min far var syg. Med tanken på det gemte brev sagde jeg til mig selv: ”Nej, nej, det kan ikke passe ikke endnu!” - men det var netop nu.

Far var bragt hjem, da jeg nåede frem. Han var faldet om på landevejen ca. 2 km fra Hundborg på tilbagevejen

fra Vorupør. Der var intet at stille op; vi fik tilkaldt den læge, som plejede at assistere ved operationerne.

Det var efterhånden blevet helt mørkt, inden jeg fik lejlighed til at finde mit brev frem og læse det op.

Der stod bl.a., at flaget skulle hejses på hel stang straks efter fars død - eller evt. den følgende dag, hvilket altså skete.

Jeg fik senere at vide, at far havde været så uendelig glad og godt tilpas den sidste formiddag, han var på klinikken.

Min bror fik straks af sin chef tilladelse til at rejse hjem for at passe praksis og klinik, indtil vi kunne få fat på en vikar.

Praksis blev omgående solgt, men det af Hundborg-Jannerup kommune i en årrække havde et sygehus, skyldtes udelukkende fars personlige indsats og idealisme.

Befolkningen kendte fars kristne indstilling og vidste, at han følte med dem selv om han ikke var af mange ord.

Da der i december skulle være sognerådsmøde, gik jeg hen og meddelte, at klinikken nu blev lukket. Et spørgsmål, som jeg fik stillet af et af medlemmerne, lød: ”*Er ed no et' nøj forha-a-stet?*” - Ja, man kan komme ud for meget!

Vi flyttede ud af lægeboligen lige til nytårsaften; min mor og jeg boede ca. 1 år i Sjørring.

Klinikken stod tom, vi realiserede, hvad det var muligt at komme af med. Så vidt jeg husker, overtog et af de andre små sygehuse kulbuelys og røntgen, - min bror måtte naturligvis tage, hvad han havde brug for.

Den daværende apoteker arbejdede meget for at finde en køber, og det lykkedes til sidst; - senere overgik bygningen til en anden, som drev den som plejehjem.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1996, side 23-32).